

NOWE TENDENCJE EDUKACJI PEDAGOGICZNEJ W POLSCE I NA UKRAINIE W ZMIENIAJĄCEJ SIĘ RZECZYWISTOŚCI

Mirosław BĄK^{1*}, Hanjin LI²

¹ Uniwersytet Opolski, Opole; mirekb@uni.opole.pl; ORCID 0000-0003-0125-3715

² Narodowy Uniwersytet Pedagogiczny, Kijów; osakaljuk@gmail.com

* Korespondencja: mirekb@uni.opole.pl; Tel.: +48-77-401-67-10

Streszczenie: Artykuł dotyczy problematyki kształcenia studentów wyższych uczelni pedagogicznych w kontekście rozwoju i modernizacji systemu szkolnictwa wyższego. Podstawowym czynnikiem wymuszających zmiany są procesy związane z globalizacją, takie jak zmiana stylu życia związana ze wzrostem tempa interakcji społecznej pod wpływem nowych technologii, migracją ludności, transferem usług oraz unifikacją kulturową wynikającą z kopiowania modeli konsumpcji i nieograniczonego rozprzestrzeniania idei. Wobec tych gwałtownie przebiegających zmian, jednym z najważniejszych zadań dla kształcenia pedagogicznego wydaje się stworzenie systemu profesjonalnej edukacji nauczyciela potrafiącego sprostać przyszłym wyzwaniom. W artykule przedstawiono priorytety i innowacje wprowadzane w tym zakresie na Ukrainie w odniesieniu do polskiego systemu edukacji i europejskich rozwiązań. Zwrócono uwagę na ich znaczenie w myśleniu o polityce edukacyjnej i formowaniu elementów strukturalnych systemu kształcenia oraz wpływ na rozwój wiedzy społeczeństwa.

Słowa kluczowe: globalizacja, innowacje edukacyjne, europejska przestrzeń edukacyjna.

THE NEW TRENDS OF HIGHER PEDAGOGICAL EDUCATION IN POLAND AND UKRAINE IN THE CHANGING REALITY

Abstract: The article deals with the problem of professional education of students of pedagogical universities. It is emphasized that an important task of pedagogical science is the development of a system for the modernization of university education. The basis and main stimulus of this process is globalization, a new world trend through which the way of life, the spread of consumer goods and ideas become standardized throughout the world. The main directions of the national priorities Ukrainian innovations and their importance for the Polish education system are presented. The areas of the Ukrainian-Polish cooperation of educational systems in the context of modern innovations and in the sphere of the European priorities are considered. Attention is drawn to the importance of thinking about educational policy and forming structural elements of the education system and the impact on the development of a knowledge society.

Keywords: globalization, educational innovations, European educational area.

1. Wprowadzanie

Najbardziej istotne procesy związane z rozwojem współczesnej cywilizacji określane są terminem globalizacja. Prowadzą one do coraz większej współzależności i integracji państw, społeczeństw, gospodarek i kultur. Na ich zasięg i rosnące znaczenie zwraca się uwagę w wielu raportach i prognozach (Mayor et al., 2001). Rosnąca dynamika wywoływanych przez te procesy zmian jest konsekwencją zarówno ponadpaństwowych trendów ekonomicznych i wynikającej stąd zwiększonej integracji gospodarczej, jak również gwałtownego rozwoju i upowszechnienia nowych, zaawansowanych technologii. Mimo, że zmiany te zostały zapoczątkowane przez czynniki ekonomiczno-polityczne, takie jak np. zmniejszenie protekcjonizmu w handlu międzynarodowym, czy też fuzje międzynarodowych korporacji to obecnie za najważniejsze należy uznać czynniki technologiczne takie jak powszechne wykorzystanie komputerów osobistych z dostępem do sieci Internet, łączność satelitarną, umasowienie i automatyzację taniego transportu kontenerowego, itp. Prowadzi to do powstania wielu niepożądanych i nie akceptowanych przez ogół społeczeństw zjawisk (Stiglitz, 2011), np. redukcji przestrzeni społecznej, utraty narodowego charakteru państw, wzrostu znaczenia organizacji ponad narodowych, w tym korporacji i międzynarodowych organizacji gospodarczych.

Fundamentalne znaczenie w rozwoju współczesnych społeczeństw uzyskuje wzrost interakcji społecznej spowodowany masowym wykorzystaniem usług komunikacyjnych globalnej sieci Internet, przenoszenie między krajami zachowań kulturowych, zwyczajów i aspiracji będących skutkiem umiędzynarodowienia środowiska pracy, migracji ludności i propagowania kultury masowej w mediach. Wzrost znaczenia korporacji i gospodarczych organizacji ponad narodowych implikuje unifikację konsumpcji, wszechobecną standaryzację i wymusza regulacje prawne bardzo często sprzeczne z regionalnymi zwyczajowymi normami. Obok pozytywnych zmian prorozwojowych występują zjawiska niepożądane, jak na przykład te związane nowymi, trudnymi do oszacowania formami ryzyka (Walczak-Duraj, 2006), zwiększonym bezrobociem, nierówności społecznej przejawiającej się między innymi rozwarstwieniem dochodów, bądź ich „równaniem w dół”, powszechnym, kontrolowanym psuciem jakości produktów w celu wymuszenia zwiększonego popytu itd.

2. Geneza transformacji ukraińskiego systemu edukacji

W spadku po totalitaryzmie, pod koniec lat osiemdziesiątych ubiegłego wieku Ukraińska Socjalistyczna Republika Radziecka znalazła się w głębokim kryzysie gospodarczym i na granicy katastrofy ekologicznej. Mimo posiadania olbrzymiego potencjału rozwoju

(zajmowała 2,7% ZSRR, natomiast wytwarzała 25% jego dochodu narodowego) w tej republice związkowej nastąpił drastyczny spadek produkcji przemysłowej i związane z tym znaczące obniżenie poziomu życia ludności (Gajdar, 1999). W będącym formalnie niezależnym państwem, podporządkowana władzom federalnym, niepodzielna władza administracyjno-nakazowa wspierała archaiczny radziecki system oświatowy i utrzymywała trudne do wymiernej oceny spustoszenia w świadomości i mentalności ludzi. Na początku lat dziewięćdziesiątych ubiegłego stulecia, po rozpadzie Związku Radzieckiego, porzucono oparty na imperialnej polityce radziecki model edukacji, a wraz z uzyskaniem niepodległości i otwarciem granic rozpoczęto reformy oparte na praktyce demokratycznych przemian i międzynarodowej współpracy. Kraj obrał kierunek rozwoju edukacji oparty o międzynarodowe standardy w celu stworzenia systemu odpowiadającego współczesnym wyzwaniom i potrzebom obywateli. Wydaje się, że w obecnej sytuacji społeczno-gospodarczej Ukrainy (ETF, 2011) priorytetowo należałoby potraktować, umiejętności kształtowane przez następujące główne wyzwania:

- **demograficzne** – spadek liczby ludności, stałe starzenie się i odpływ wykwalifikowanych pracowników z przedsiębiorstw wymaga ciągłego doksztalcania, połączonego z wymianą na w pełni wykwalifikowanych, młodszych pracowników,
- **długotrwałe bezrobocie** – przykładowo pod koniec 2008 r. przypadało średnio 10 bezrobotnych na wolne miejsca pracy, z których większość wymaga przekwalifikowania się lub podnoszenia kwalifikacji,
- **migrację ludności** – przykładowo w 2009 roku współczynnik migracji wyniósł 0,3 na 1000 osób, mimo dużego zapotrzebowania na wykwalifikowanych pracowników na krajowym rynku pracy.

Za przełomową datę dla systemu edukacji Niepodległej Ukrainy, należy uznać maj 2005 roku, kiedy to Ukraina podpisała Deklarację Bolońską (EHEA, 2011). Podpisanie tego aktu to oficjalne ogłoszenie o zamiarze stania się częścią regionalnego, europejskiego obszaru szkolnictwa wyższego. Zmiany te sprawiły, że Niepodległa Ukraina i jej system edukacji został poddany intensywnym wpływom globalizacji gospodarczej i globalnych procesów zachodzących w edukacji światowej. W międzyczasie, zaproponowano na Ukrainie szereg programów reform wdrażanych z różnym skutkiem, a zachodzące zmiany stały się przedmiotem przebiegającej tam, ożywionej dyskusji filozoficzno-pedagogicznej (Bąk, 2014). Narodowa Doktryna Rozwoju Edukacji Ukrainy głosi integrację edukacji narodowej z europejskim i światowym obszarem szkolnictwa ogólnego, co znalazło również wyraz w licznych politycznych deklaracjach o chęci wstąpienia do Unii Europejskiej. Ukraiński badacz emigracyjny pisał (Szporluk, 2003): *Przetrwanie Ukrainy jako niepodległego państwa zależeć będzie w znacznej mierze od tego, czy uda się jej przybliżyć świat do swych ludzi – i swych ludzi do świata. Idea Ukrainy jako narodu polega na zapewnieniu temu ludowi bezpośredniego dostępu do centrów cywilizacji i wyjściu z podrzędnego statusu ludu, który zamiast samodzielnie komunikować się z szerszym światem, skazany jest na pośredników.*

W naturalny sposób niedawno spełnione niepodległościowe aspiracje społeczeństwa Ukrainy znajdują odzwierciedlenie w licznych próbach tworzenia własnych odrębnych rozwiązań i wzorców. Nie zawsze współgrają one z wspomnianymi wcześniej deklaracjami. Przykładowo, przyjęta „Ustawa o Edukacji” z 25 września 2017 roku, istotnie ograniczająca prawo do nauczania w języku mniejszości narodowych wzbudza liczne kontrowersje, nie mieści się w standardach wprowadzanych przez Radę Europy¹.

Chociaż wydaje się, że proeuropejski wybór Ukrainy odpowiada jej historycznemu rozwojowi, długoterminowym interesom politycznym, gospodarczym i społecznym to nie można zapominać, że około 1,5 miliona obywateli tego państwa jest obecnych na rosyjskim rynku pracy (Demoscope, 2010), około 0,5 miliona na polskim (NBP, 2016) oraz że punktem wyjścia działań modernizacyjnych w oświacie jest archaiczny radziecki system oświatowy. W tej ogólnej liczbie specjalistów, którzy wyjechali za granicę, większość stanowią osoby najbardziej aktywne twórczo, np. średni wiek doktorów nauk, którzy wyjechali poza granice kraju, wynosił 43,5 roku (Statystyczny Biuletyn, s. 115). Dlatego niektóre cele zawarte w Deklaracji Bolońskiej, np. te związane z promowaniem mobilności przez "przełamywanie barier administracyjnych i prawnych" i wdrażaniem Europejskiego Systemu Transferu punktów (ECTS²) nie powinny być prostym powiewaniem przejętych przez innych sygnatariuszy rozwiązań i powinny mieć własną specyfikę. Problemy związane z mobilnością to doskonały przykład ilustrujący, że konsekwencje otwarcia systemu społeczno-ekonomicznego na procesy globalizacji są wielowymiarowe. Negatywne konsekwencje związane z odpływem najbardziej aktywnych i twórczych jednostek są bowiem częściowo kompensowane (przynajmniej z punktu widzenia systemu edukacji) ich perspektywami na zdobycie doświadczenia zawodowego na nowoczesnym stanowisku pracy, rozwojem osobowym, poznanie nowych form organizacji pracy i form współżycia wewnątrz innych kultur.

3. Transformacja procesu edukacyjnego w kierunku zarządzania wiedzą

Współczesna gospodarka w coraz większym stopniu opiera się na zinwentaryzowanej, cyfrowej wiedzy, przetwarzaniu olbrzymiej ilości informacji oraz komunikacji, związanej z jej analizą i przesyłaniem. Ewolucja globalnej sieci komputerowej Internet, innowacje w dziedzinie urządzeń mobilnych i cyfrowych technologii dostarczają wszystkim jednostkom społecznym, które posiadły odpowiedni stopień kompetencji, narzędzia do bezpośredniej integracji, a interakcja społeczna przybiera także globalny charakter. Informacja traktowana

¹ Por. np. artykuł 8 Europejskiej Karty Języków Regionalnych i Mniejszościowych.

² European Credit Transfer System (ang.) – wprowadzony w 1989 roku w niektórych krajach europejskich system transferu punktów, zaproponowany w związku z wdrażaniem programu wymiany studenckiej ERASMUS.

jako specyficzny zasób stała się porównywalna z zasobami materialnymi, a nawet bardziej od nich istotna i pożądana. Gwałtowny wzrost konkurencyjności przedsiębiorstw zwiększył istotnie zapotrzebowanie na wysoko wyspecjalizowanych fachowców, posiadających unikalną wiedzę i dużą sprawność w posługiwaniu się narzędziami ICT oraz zwrócił uwagę menadżerów na *pracownika wiedzy* jako jeden z najważniejszych zasobów firmy. Odpowiednio zsynchronizowane współdziałanie wiedzy i wysokich umiejętności poszczególnych pracowników organizacji gospodarczej dzięki synergii daje w efekcie ponadprzeciętne korzyści, istotnie większe niż suma działań jednostek.

Charakteryzując formację, która przekształca kapitalizm, Peter F. Drucker (Drucker, 1969) przedstawił koncepcję *społeczeństwa wiedzy* – społeczeństwo dla którego wiedza i informacja stały się zasobem wytwórczym, dzięki któremu zwiększa się wydajność i uzyskuje się nowe przewagi konkurencyjne w odniesieniu do szybko zmieniającego się otoczenia. W takim społeczeństwie informacja jest przekształcona w zasoby pozwalające na wykonanie skutecznych działań, a nie wyłącznie udostępniana i upowszechniana jako surowe dane. Jakość informacji, zarządzanie nią, jej szybkość przepływu stały się bowiem istotnymi czynnikami prowadzącymi do powstania innowacji, rozumianej jako skomercjalizowany rezultat twórczego działania, prowadzącego do znaczącego ulepszenia technologicznego, opracowania lepszej, nowej metody czy sposobu wykonywania danej rzeczy, itd.

Cechą charakterystyczną takich społeczeństw jest tzw. *przedsiębiorczość obywatelska* rozumiana jako dominujące angażowanie się firm, organizacji pozarządowych, itp. w rozwiązywanie lokalnych problemów społecznych, natomiast ideałem – korzystające z różnorodności form kulturowych oraz potencjału umysłów uczestników – „społeczeństwo wolne przez zdolności”³, wieszczone przez Amartya Sen’a (Sen, 1999).

W jednym z raportów (UNESCO, 2005) znajduje się odniesienie do definicji, znaczenia pojęć i przyszłości społeczeństwa wiedzy, a mianowicie ustalono cztery zasady, które są kluczowe dla rozwoju sprawiedliwego społeczeństwa opartego na wiedzy:

- różnorodność kulturową,
- równy dostęp do edukacji,
- powszechny dostęp do informacji (w domenie publicznej),
- wolność słowa.

Nowoczesna edukacja, w tzw. *społeczeństwie ryzyka* musi zapewnić uzyskanie kwalifikacji umożliwiających podjęcie nowych wyzwań (Kellner, 2002) zarówno związanych z działalnością w przedsiębiorstwach opartych na wiedzy, jak też z pojawiającymi się nowymi formami ryzyka (Beck et al., 2009). Transformacja procesu edukacyjnego w kierunku *zarządzania wiedzą* staje się nowym wymiarem, instrumentem teoretycznej i pragmatycznej transformacji społeczeństwa w społeczeństwo wiedzy, a problematyka filozofii i zarządzania

---

³ W orginalie: “the society of freedom through capabilities”.

edukacją rozwija się przy spotęgowaniu badań w dziedzinie globalizacji, geopolityki i geoeconomii.

M. Hardt i A. Negri podkreślają, że w "obecnym globalnym systemie tylko dzisiaj, kiedy «praca niematerialna» odgrywa rolę dominującą, rewolucyjna zmiana staje się obiektywnie możliwa". Ta, tak zwana, praca niematerialna podzielona jest na dwie grupy: praca intelektualna (symboliczna – generowanie pomysłów, kodów, tekstów, programów, przez pisarzy, programistów, itp.) oraz praca afektywna wykonywana przez osoby lekarzy, nauczycieli, pielęgniarki, opiekunki do dzieci i stewardesy itp., (Hardt et al., 2006). Natomiast R. Lichtman uważa, że "dzisiaj praca niematerialna jest «hegemoniczna» w tym samym sensie, w jakim K. Marks argumentował, że w kapitalizmie dwudziestego wieku produkcja przemysłu ciężkiego jest hegemoniczna tak jak specyficzny kolor, który wyznacza swój odcień całości – nie ilościowo, ale odgrywa główną, emblematyczną rolę strukturalną". Wielość nie wytwarza wcale towarów i usług; równocześnie wielość, co najważniejsze, tworzy interakcje, związki, formy życia i relacje społeczne" (Lichtman, 2002, s. 46). W ten sposób powstaje nowy, szerokie imperium "wspólnoty": powszechna wiedza, wspólne formy interakcji i powiązań itp., których nie da się ograniczyć formą własności prywatnej. Według N. Gilberta: "Ocena współczesnego modelu globalnego rozwoju doprowadziła w rzeczywistości do powstania dwóch praw, które formułuje współczesna nauka: *Prawo do przyspieszania modernizacji technologii komunikacyjnych* i *Prawo wypierania popytu na tradycyjną edukację akademicką przez popyt na specjalności stosowane* (Gilbert, 2011, s. 437). Koncepcje te stanowią źródło inspiracji dla wielu ukraińskich naukowców zainteresowanych zmianami zachodzącymi we współczesnym społeczeństwie globalnym (Bykov, 2010; Zinchenko, 2011, 2012).

4. Ogólne założenia modernizacji systemu kształcenia pedagogicznego w warunkach globalizacji

Na globalnym rynku, w pełni konkurencyjne będą wyłącznie nowoczesne, innowacyjne przedsiębiorstwa. Świadomość tego, znajduje odzwierciedlenie w polityce Unii Europejskiej (UE) na lata 2020 i przewiduje dofinansowanie innowacji na poziomie międzynarodowym, krajowym oraz regionalnym. Biorąc pod uwagę doświadczenia Polski, która jako członek UE, dwie dekady wcześniej niż Ukraina zaczęła modernizować system gospodarczy i polityczny oraz kształtować demokratyczny system społeczeństwa obywatelskiego, praworządność, tworzyć innowacyjną gospodarkę rynkową, uwzględnianie specyficznych warunków Ukrainy, pozwala Ukrainie uniknąć wielu błędów oraz przyspieszyć tworzenie modelu modernizującego się, *innowacyjnego społeczeństwa* skutecznie budującego swój udział w globalnym rozwoju gospodarczym i postępie technicznym. Ponieważ Ukraina, trochę później

niż Polska, rozpoczęła zmagania z dziedzictwem totalitarnej przeszłości, stagnacją i barierami rozwoju wynikającymi z funkcjonowania w postkomunistycznej rzeczywistości, w społeczeństwie można nadal obserwować zespół cech określanych przez jako *homo sovieticus*. Dlatego wybór polityki transformacji z wykorzystaniem polskich doświadczeń jest niezwykle ważny. Obecne zmiany i reformy dokonywane w Polsce, kraju członkowskim UE, wskazują, że transformacja gospodarcza, społeczno-społeczna i polityczna oraz integracja Ukrainy z Europą powinna uwzględniać różnorodność narodową, różnice geograficzne i historyczne, kulturowe i polityczne między krajami.

Zasadnicze wyzwania dotyczą eform instytucjonalnych, społeczno-politycznych, mikro-ekonomicznych, które mają zasadnicze znaczenie dla umożliwienia przejścia do stabilności makroekonomicznej Ukrainy. Docelowo powinny one opierać się na instytucjonalnych i społecznych podstawach nowoczesnej, innowacyjnej gospodarki rynkowej – modelu ekonomicznego, który w wielu krajach UE sprawdził się w zakresie wytwarzania i akumulacji środków materialnych niezbędnych do życia i poprawy jego poziomu.

Modernizacja systemów edukacji w Polsce i na Ukrainie jest jednym z głównych kierunków kształtowania społeczeństwa innowacyjnego rozwoju w erze globalizacji. Jedynie powszechny, stabilny i dobrze zorganizowany i zorientowany system edukacji umożliwia tworzenie skutecznych instytucji społeczeństwa obywatelskiego, rządów prawa, które są podstawą stabilnego systemu demokratycznego i autorytatywnej władzy. Postęp technologiczny, a w szczególności rozwój sieci teleinformatycznych intensyfikuje procesy globalizacji, niwelując jednocześnie bariery geograficzne i społecznościowe, a to wyznacza określone cechy modernizacji systemu. Powszechność, zakres i metody stosowania mediów elektronicznych i usług sieci globalnej Internet dla celów edukacyjnych sprawiają, że stanowią one obecnie znaczącą konkurencję dla sformalizowanych systemów kształcenia. W prowadzonym na Ukrainie powszechnym dyskursie charakterystyczne jest stanowisko zgodne z tym przyjętym przez V. Zinchenkę, który uważa: "W tym przypadku, w nauce i edukacji, globalizacja badań i działań edukacyjnych jest tworzona poprzez tworzenie nowych sieci badawczych i systemów nauczania na odległość, co pozwala poszczególnym naukowcom lub zespołom naukowym stać się członkami globalnej przestrzeni badawczej" (Zinchenko, 2010, s. 5). W tych okolicznościach każdy podmiot musi stać się aktywnym pośrednikiem w edukacyjnym i wychowawczym, jak również obywatelsko-instytucjonalnym i menedżerskim, procesie poszukiwania oraz akumulacji kompetencji społecznych i zawodowych, wartości społecznych i moralnych oraz własnej wiedzy.

Określa się wiodące zadania optymalizacji wskazanego procesu:

- 1) informatyzacja wyższego kształcenia pedagogicznego, uwzględniająca realizację programu rozwoju społecznego i edukacji mającą na celu uzyskania kompetencji prowadzenia niezależnych i oryginalnych badań nad sobą, społeczeństwem i systemami wiedzy,

- 2) realizacja przez instytucje edukacyjne odpowiednio ustrukturyzowanego i zintegrowanego środowiska edukacyjno-naukowego, charakteryzującego się tym, że każdy instytucjonalny, model organizacyjny wyższej edukacji pedagogicznej, a także związane z nim badania naukowe, są z założenia umieszczone w międzynarodowym kontekście współczesnych zglobalizowanych systemów społecznych.
- 3) państwo jest odpowiedzialne za instytucjonalną formę społeczeństwa obywatelskiego, ale także indywidualny rozwój społeczny oraz całość działań związanych z kształceniem i wychowaniem.

O pozycji pracownika wiedzy na międzynarodowym rynku pracy decyduje indywidualna wiedza specjalistyczna, zdobywana dzięki nielimitowanemu dostępowi do informacji i metod ich przetwarzania oraz umiejętności społeczne i zawodowe. Wzrasta zatem rola nauczyciela i sposobu jego kształcenia. Przestaje on być wpasowany jedynie w klasyczny schemat relacji *mistrz-uczeń*, ale często zajmuje niejawną, równorzędną z uczniem pozycję w wielokierunkowej komunikacji w kształceniu dokonującym się przy pomocy sieciowych mediów społecznościowych. Na Ukrainie problematykę formowania postawy nauczyciela w europejskich krajach transformacji ustrojowej, w uwarunkowaniach modernizacji systemu oświaty rozwinął V. Andruszczenko. Definiując rolę tzw. *Nowego Nauczyciela* w Zjednoczonej Europie pisał: *Zawód nauczyciela jest jednym z filarów na których opiera się struktura świata cywilizacji*⁴ (Andruszczenko, 2013). Podkreślił, że rozwijanie kompetencji ukierunkowane na budowanie *Nowego Nauczyciela* jako osoby ze samoświadomością, obywatela Ukrainy, Europy i świata, powinny być w pełni obecne w ukraińskiej tradycji pedagogicznej. Wykorzystywanie w europejskiej przestrzeni edukacyjnej nowych narzędzi elektronicznych i usług sieci Internet często utrwała źle pojęty egalitaryzm kształcenia i nie eliminuje związanych z tym zagrożeń (Bąk, 2016). Najistotniejszym dla rozwoju społecznego komponentem w *społeczeństwie wiedzy* wydaje się samo wykształcenie to należałoby skupić uwagę na jakościowym rozwoju zintegrowanego systemu edukacji. W szczególności najważniejsze wynikające stąd kwestie, które wymagają ogólnokrajowego podejścia do rozwoju systemów edukacji to:

- 1) Określenie strategii i związanych z nią priorytetów w szkoleniu specjalistów zgodnie z zachodzącymi globalnymi procesami społeczno-gospodarczymi, demograficznymi i innymi.
- 2) Wzbogacenie wewnątrzpaństwowego kształcenia pedagogicznego w kontekście paneuropejskich i światowych procesów edukacyjnych.
- 3) Wdrażanie nowych, innowacyjnych, progresywnych form organizacji procesu edukacyjnego z uwzględnieniem innowacyjnych technologii.

---

⁴ (oryg.) The teaching profession – is one of the pillars on which the structure of world civilization rests.

- 4) Rozwijanie umiejętności i wymiana doświadczeń przez specjalistów w formie organizowaniu szkoleń w wykorzystaniu standaryzowanych platform i narzędzi do kształcenia na odległość, korespondencyjnego i innych nowych form edukacji.
- 5) Poprawa i doskonalenie w wymienionym wcześniej zakresie doradztwa metodycznego, organizacyjnego i technicznego, w tym również w zakresie sposobów moderowania treści dostępnych w sieci Internet i zagrożeń będących skutkiem niekontrolowanego korzystania z mediów cyfrowych.
- 6) Konwersja paradygmatów kształcenia współczesnych nauczycieli, nauczycieli zgodnie z zadaniami i głównymi cechami rozwoju edukacji (Sajdak, 2013).
- 7) Wdrażanie nowych zaawansowanych form doskonalenia nauczycieli, menedżerów zarządzających szkoleniami i doksztalcaniem zawodowym i specjalistycznym.

Nie należy mylić pojęć *internacjonalizacja* i *globalizacja* w odniesieniu do szkolnictwa wyższego. Pierwsze pojęcie odnosi się np. do wymiany akademickiej nauczycieli i studentów między uniwersytetami z różnych krajów, tworzenie wspólnych programów edukacyjnych, natomiast drugie rozumiane jest jako uniwersalizacja planowania edukacyjnego i związanych z nim celów, realizowane np. pod presją bieżącego popytu na określonego rodzaju specjalistów na globalnym rynku pracy. Tym niemniej nternacjonalizacja w dziedzinie szkolnictwa wyższego prowadzi do integracji odrębnych uniwersytetów i systemów edukacyjnych oraz z konkurencją między nimi globalizacją. Zinchenko antycypuje: „reakcja edukacji na globalizację polegać będzie na wzmocnieniu zintegrowanej funkcjonalności dla zachowania i rozwoju jej użyteczności i konkurencyjności, a także na orientacji na współczesną gospodarkę (Zinchenko, 2010, s. 140).

Należy zwrócić uwagę, że globalizacja szkolnictwa wyższego traktowana jako składowa szerszych zmian kulturowych jest procesem złożonym, zachodzącym nierównomiernie i kontrowersyjnym. W ocenie niektórych, prowadzi do jakościowo nowej formy, uniwersytetu "kosmopolitycznego", w takim rozumieniu, że opartej zasadniczo na wartościach kulturowych świata zachodniego. Tymczasem dla Ukrainy, która według wielu ocen nie pasuje w pełni do modelu cywilizacji zachodniej, kulturowa globalizacja szkolnictwa wyższego może mieć następujące konsekwencje: promocję globalnych wartości wielokulturowych; wzmocnienie dominacji światowej kultury euroatlantyckiej; dominację zagranicznych usługodawców na terytorium państw narodowych; homogenizacja kulturowa prowadząca do traty kultury i tożsamości narodowej (Zinchenko, 2010, s. 144).

5. Podsumowanie

Skupiając się na warstwie problemowej, a nie socjalno-humanitarnej wspomnianych wcześniej tendencji, określmy podstawowe warunki modernizacji edukacji pedagogicznej w Polsce i na Ukrainie:

- ekspansję w zakresie zagadnień humanistycznych, które stopniowo wypierają tradycyjną scjentyistyczną orientację pedagogiki, psychologii i innych nauk oświatowych,
- szybki rozwój filozofii edukacji jako metajęzyka i ogólnych metodologicznych podstaw w dziedzinie edukacji,
- wsparcie tendencji do uzupełniania metod analizy ilościowej, a także metod eksperymentalnych metodami analizy jakościowej, metodami opisowo-normatywnymi i syntezą naukową,
- wyznaczenie głównego celu, jednej dziedziny problemów lub zadań badawczych.

Ponieważ edukacja jest nierozzerwalnie związana z realizacją i zrozumieniem miejsca człowieka w świecie, a tendencje rozwoju współczesnych badań nad ludźmi mają miejsce w procesie przemian transformacyjnych w pedagogice jako nauce w ogóle i w szczególności także w dziedzinie transformacji szkolnictwa wyższego to zwróćmy uwagę na następujące znaczące globalne trendy:

- *pojawienie się nowego sposobu myślenia i przyswajania wiedzy* związanego z powszechnym wykorzystaniem mediów społecznościowych,
- *przewartościowania zachodzące w świadomości o roli i miejscu człowieka na świecie*, gdzie głównym zasobem każdego kraju jest człowiek wraz z możliwościami rozwoju jego zdolności twórczych,
- *pojawienie się masy nowych problemów wymagających intensywnego rozwoju nauk humanistycznych*, szczególnie tych związanych z gwałtownie zachodzącymi zmianami w otoczeniu człowieka i w postrzeganiu jego potencjalnych możliwości, a w związku z tym nowych zadań, celów i środków ludzkiego wychowania,
- *migracje ludności i procesy integracyjne*, związane ze zmieniającą się sytuacją społeczno-polityczną na świecie,
- *zmiany w ludzkim fenotypie* spowodowane różnorodnymi czynnikami,
- *promocja nieszablonowego i kreatywnego sposobu myślenia, ekstrawagancji w zachowaniu i wyglądzie jednostek* wynikająca między innymi z pluralizmu politycznego i kulturowego, często aktywowana przez czynniki ekonomiczne,
- *przeciążenie informacyjne i zmiana sposobów oraz środków komunikacji międzyludzkiej* związana z rozwojem usług teleinformatycznych,

- *potrzeba studiowania przez całe życie*, spowodowana koniecznością częstej zmiany specjalizacji w celu odnalezienia się na współczesnym, niestabilnym rynku pracy,
- *wzrost ogólnego poziomu wykształcenia ludności i kwalifikacji edukacyjnych* zarówno w krajach rozwiniętych, jak i w krajach rozwijających się.

W poszukiwaniach rozwiązań problemów egzystencjalnych człowieka, jego kultury i wreszcie tworzonej przez niego cywilizacji, pożądanym jest znalezienie harmonii między nim i naturą, co oznacza między innymi przezwyciężenie alienacji, dyktatu sił zewnętrznych, ucisku, ścisłego podziału pracy między rynkiem a przemysłem i niesprawiedliwości społecznej, kiedy państwo, biurokracja i hierarchia zostają zastąpione przez autonomię społeczną, wzajemną solidarność, i dobrowolną konwergencję interesów i potrzeb.

Rozpatrując w tym kontekście procesy komercjalizacji edukacji w Polsce i na Ukrainie, odnosi się wrażenie, że rynkowe podejście do finansowania tradycyjnej edukacji i sposób rozdysponowania środków z krajowych budżetów oznacza w praktyce ich redukcję. Grozi to intelektualną degradacją społeczeństwa. W sytuacji, kiedy w wyniku obecnej, neoliberalnej reformy globalnej edukacji *ludzie zdobywają umiejętności zamiast wiedzy* spadnie zdolność i motywacja ludzi do samoorganizacji i przeobrażeń w stronę *społeczeństwa obywatelskiego*. Społeczność pedagogiczna na Ukrainie i w Polsce powinna zintensyfikować prace związane z wprowadzaniem najnowszych technologii informacyjno-komunikacyjnych w publicznej edukacji uwzględniając związane z ich stosowaniem zagrożenia. Ukraina nie powinna znajdować się poza postmodernistycznym społeczeństwem informacyjnym i być przygotowana na konkurencję w zakresie technologii informacyjnych i edukacji, ale dla rozwoju społeczeństwa i bezpieczeństwa informacji potrzebna jest jasna podstawa prawno-normatywna i wsparcie prawne w zakresie informatyzacji edukacji. Na wzór wysoko ocenianych rozwiązań fińskich, system edukacji państwowej w Polsce i na Ukrainie powinien być zorientowany na elitarne formy kształcenia nauczycieli i kształtowanie ich w pełni rozwiniętej, osobowości, gwarantując jednocześnie niezależność i państwową ochronę.

Bibliografia

1. Andrushchenko, V. (2013). *The Dawn of Europe. Problem of Forming a New Teacher for the United Europe of the XXI Century*. Kraków: Pedagog. Univ. of Cracow.
2. Bąk, M. (2014). The main controversies over the modernization process of the ukrainian education system from the perspective of globalization. *Chemistry-Didactics. Ecology-Metrology*, 19, 1-2, 59-69. DOI 10.1515/cdem-2014-0005.
3. Bąk, M. (2016). Egalitarny model kształcenia w perspektywie społeczeństwa wiedzy. *Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej, Seria Organizacja i Zarządzanie*, 1961(95), Gliwice, 13-22.

4. Beck, U., Giddens, A., Lash S., (2009). *Modernizacja refleksyjna. Polityka, tradycja i estetyka w porządku społecznym nowoczesności*. Warszawa: PWN.
5. Drucker, F.P. (1969). *The Age of Discontinuity: Guidelines to our changing society*. New York: Harper & Row.
6. Gajdar, J. (1999). *Anomalie wzrostu gospodarczego*. Warszawa: CASE.
7. Gilbert, N. (2011). *The Enabling State: Modern Welfare Capitalism*. New York: W.W. Norton & Company.
8. Hardt, M., Negri, A. (2006). *War and Democracy in the Age of Empire*. New York: The Penguin Press.
9. Kellner, D. (2002). *Technological Revolution, Multiple Literacies, and the Restructuring of Education*. New York: Routledge.
10. Lichtman, R. (2002). *The Production of Desire: The Integration of Psychoanalysis in to Marxist Theory*. New York: The Free Press.
11. Mayor, F. et al., (2001). *Przyszłość świata*. Warszawa: Fundacja Studiów i Badań Edukacyjnych.
12. Sajdak, A., (2013). *Paradygmaty kształcenia studentów i wspierania rozwoju nauczycieli akademickich*. Teoretyczne podstawy dydaktyki akademickiej. Kraków: IMPULS.
13. Sen, K. Amartya (1999). *Development as Freedom*. Oxford: Oxford University Press.
14. Stiglitz, J.E. (2011). *Globalization and Its Discontents*. New York: W.W. Norton & Company.
15. Szporluk, R. (2003). *Imperium, komunizm i narody*. Wybór esejów. Kraków: Wydaw. Arcana.
16. Walczak-Duraj, D. (2006). *Podstawy współczesnej socjologii*. Pabianice: Omega-Praxis.
17. Биков В.Ю. (2010). *Відкрите навчальне середовище та сучасні мережні інструменти систем відкритої освіти*. Науковий часопис НПУ ім. М.П. Драгоманова. Серія №2. Комп'ютерно орієнтовані системи навчання: Зб. наук. праць, № 9(16), 9-16.
18. Зінченко, В.В., (2010). *Сучасна криза експансії неоліберального імперіалізму і перспективи світової глобалізації*. Моделі управління в ринковій економіці. Донецьк: ДонНУ, Вип.13, 224-246.
19. Зінченко, В.В. (2011). *Соціальна філософія менеджменту і освіти в інституційному вимірі глобального розвитку (інтегративна концептологія)*. К.: Люксар, 664.
20. Зинченко, В.В. (2012). *Идеологемы бессознательного. Социально-психологическое измерение индивидуальных, политических и экономических девиаций общественного развития*. «Alma Mater» (Вестник высшей школы). №7, 6-11.
21. Demoskop (2014.04.11). Retrived from <http://demoscope.ru/weekly/2010/0405/analit05.php>.

22. European Higher Education Area, *Bologna Process – Ukraine* (2018.07.21). Retrieved from <http://www.ehea.info/pid34250-cid101611/ukraine.html>.
23. European Training Foundation. *Torino Process Ukraine*. (2014.04.11). Retrieved from [http://www.etf.europa.eu/webatt.nsf/0/760CBE2B4D3AAEA5C12579420037A3AF/\\$file/TRP%20Ukraine.pdf](http://www.etf.europa.eu/webatt.nsf/0/760CBE2B4D3AAEA5C12579420037A3AF/$file/TRP%20Ukraine.pdf)
24. Narodowy Bank Polski, *Aktualności* (2018.05.21). Retrieved from https://www.nbp.pl/aktualnosci/wiadomosci_2016/20161212_obywatele_ukrainy_pracujacy_w_polsce_%E2%80%93_raport_z_badania.pdf.
25. Statystyczny Biuletyn, *Statystyczny Biuletyn na styczeń 2008*, Ofic. wyd. 2008, nr 2.
26. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (2005). *Toward knowledge societies. UNESCO World Report*. Conde-sur-Noireau, France: Imprimerie Corlet.